

Vendégszerkesztői levél

KÖNYVSZEMLÉK A NYUGATI KULTURÁLIS POLARIZÁCIÓ TÖRÉSVONALAINAK FELTÁRÁSÁBAN Kedves Olvasók!

DOI 10.35402/kek.2024.2.12

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy részt vehetek a Kultúra és Közösség (KéK) szerkesztői bizottságában, s még inkább, hogy ennek, a 2024. II. számnak a vendégszerkesztője lehetek főszerkesztőnk, Tibori Theodosia Tímea mentorálása mellett. Ettől a számtól ugyanis a folyóirat által befogadott írások témáinak spektruma valamelyest kibővül olyan kultúrák és közösségek irányába, melyek nem feltétlenül maguktól értetődőek, de amelyeknek a szerkesztői bizottság napjainkban létfontosságúnak tartott megjelenést biztosítani, kellő mértékartással, kritikával. Reményeink szerint így lehetőségük nyílik a szerzőknek például a vállalati vagy szervezeti, az állattartási és környezetvédelmi, a fogyasztási és pénzkultúra, vagy az expatriációs és az ökoközösségek témákban – hogy csak néhány példát említsünk – kéziratot küldeni a szerkesztőségünkbe, természetesen az eddig elvárt, magas kutatóírói színvonalon. Sőt, egészben vagy részben tematikus számokba is küldhetnek kéziratot, vagy az azokban megjelent írásokhoz szólhatnak hozzá. Ezek tervezett kulcselemét az egy adott téma köré csoportosított könyvszemléink jelentik, melyek kiegészülhetnek további tanulmányokkal, interjúkkal. Ennek első, kezdeti verziója ebben a számunkban indul útjára, s melyet személyes küldetésemnek tekintek könyvszerető emberként. A könyvek fontos részét képezik az életemnek, az életünknek, nagy hatással bírnak a szemléletformálódásra, az értekeinkre, a beállítódásunkra, s ezáltal a társadalmi érintkezéseinkre és a kultúránkra is. Ezért nem elhanyagolható kérdés, hogy milyen művek és milyen tartalommal jelennek meg napjainkban, és hogy miként „szemléljük” őket.¹

¹ Ezeken túlmenően azonban az sem mindegy, hogy az adott írás nyomtatott vagy digitális formában kerül közzétételre/elolvasásra, ugyanis Altamura, Vargas és Salmerón (2023) korábbi kutatásokat áttekintő tanulmányában (meta-analízisében) arra a következtetésre jutott, hogy a papíralapú szabadidős olvasás jobban segíti a szövegértést, mint a digitális médián történő. Hiába hihetnénk azt, hogy az információs célú olvasás (például a Wikipédia, az online hírek vagy az e-könyvek olvasása) sokkal pozitívabban kapcsolódik a szövegértéshez, ez nem így van. Ennek oka, hogy a szabadidős olvasási szokások a képernyőn minimális mértékben kapcsolódnak a szövegértéshez, ami ellentétben áll a papíron történő olvasási szokások és a szövegértés közötti pozitív kapcsolattal.

Egy *könyvszemle* vagy -recenzió ugyanis, tudományos írási szempontból, lehet egyszerű vagy bővített. Az előbbi egy olyan pároldalas dokumentum, mely egy konkrét mű lényegre törő és objektív/száraz, fejezetről fejezetre történő ismertetésére szolgál – legfeljebb kevés kitekintéssel –, tömör kritika vagy vélemény megfogalmazásával. Ezzel szemben az utóbbi egy olyan (terjedelmét és szerkezetét tekintve) tanulmány, mely akár kutatási célt/kérdést is meghatározhat az adott mű szemléjére vonatkozóan: gondolatmenettől függően ez lehet a kötet egészének vagy egy részének szakszerű összefoglalása, vagy egy abban bevezetett ötlet, elmélet, módszertan kibontása egyéni keretek között. Ezzel összhangban, a recenzens, hogy elérje a célját/ megválaszolja a kérdését, kutatási módszereket is alkalmazhat az adott mű feldolgozására (például tematikus vagy tartalomelemzést), az abban felhasznált források és adatok szintetizálására vagy (újra)elemzésére (például szakirodalmi áttekintő technikákat, leíró és következtető statisztikát), de új információkat is közzétehet logikus rendben. Mindazonáltal egy recenzió általános célja egy kiválasztott mű bemutatása, az arra való reflektálás, a benne leírtak kiegészítése, helyesbítése, s esetlegesen – de nem feltétlenül – kritikája. Ezen túlmenően, a KéK-nél igyekszünk *több kötetet egymás után szemlélni egy adott témában, hogy azok egy meghatározott ötlet/logika mentén összekapcsolódjanak, kitérítve az olvasó látókörét, s ezáltal más és több dilemmát vessenek fel, mint egyenként tennék*. Határozottan úgy gondoljuk, hogy ezen *dilemmák felvetése, egymás meghallgatása és elfogadása – beleértve a másik véleményének, „egészséges szubjektivitását” – jót tehet nemcsak a tudományos, de a közgondolkodásnak is azáltal, hogy a meglévő, leegyszerűsített narratívákat, berögzült, automatizmussá vált álláspontokat kimozdítaná status quójukból*.

Egy *könyvszemle* – de akár egy film vagy egy művészeti alkotás recenziója is – többféle stílust felvehet, például lehet argumentatív (érvelő) jellegű, mely „frontálisan”, tehát szövegközben ütközteti eltérő véleményét; lehet kritikus, mely gyakorlatilag pontról pontra bírálja az adott művet, ítéli meg helyességét; lehet meggyőző, melynek kifejezett célja az adott kötetről egy bizonyos kép, benyomás, nézet közvetítése; lehet narratív, mely a műhöz vagy szerzőjéhez kapcsolódó személyes történetek megosztásával meghitt jelleget kölcsönöz az írásnak, és – ebből adódóan – kellőképp

elfogult; lehet kreatív, mely szabadosabban, esetekben humorral, iróniával vagy szatirikusan fogalmaz, enged a művészi sugallatoknak; lehet leíró, mely kontextusba helyezve, például keletkezési vagy fogadtatási körülmények megadásával, tárgyilagos szemmel, és meghatározott szempontjai szerint behatóan, részletességgel szemléli a művet. A jelzett recenzióorozatunkban mi egy *szándékosan felülvizsgáló, politikai szempontból semleges megközelítésből vizsgáljuk az adott műveket, mely nem zárja ki a kritikai észrevételek és a tudományos-közéleti kiegészítések megfogalmazását, vagy a finoman átütő humor, irónia, esetekben (művészi) analógiák, szóképek, szimbólumok beillesztését a szövegbe.* Mindemellett rögzítjük a *szemleírás hüvelykujjszabályaként a szerzők iránti tisztelettel adózást, mely természetesen, nem jelent egyetértést a nézeteikkel.* Ennek részben oka, hogy úgy gondoljuk, hogy a napjainkat jellemző szélsőséges és megbélyegző alkotói-gondolkodói légkörben, bátorság kell a véleménynyilvánításhoz, a könyvíráshoz.

Ebből kifolyólag azért is tartjuk szükségesnek, hogy *szemléink differenciáltságát* és az általunk képviselt *kritikai álláspontot* hangsúlyozzuk, mert úgy látjuk, hogy „Vergődnek szerzők és olvasók a szélsőséges álláspontok közt” – ahogyan azt főszerkesztő asszonyunk éleslátóan megfogalmazta –, melyeket a politika határozott meg. Mi e szélsőségek eloszlátása, az olvasók önálló gondolatra bírása céljából fontosnak tartjuk a megosztó és vitairatok felvonultatását, a különböző érvek és ellenérvek bemutatását, a vélemények ütköztetését, a probléma – és kérdésvetést. Ugyanakkor *fohóiratunk nem döntőbíró, és recenzióink nem ítélik meg mások nézetei felett.*

Ezt egy különösen lényeges küldetésnek tartjuk abban a korban, amikor a tudományos és közéleti diskurzusokat egyre szétfeszítik a szélsőséges nézetek, és láthatóvá válik a nyugati társadalmakat – melyek közé hazánk, Magyarország is tartozik – napjainkban jellemző és egyre erősödő *kulturális polarizáció*, s annak *törésvonalai*.² E törésvonalak egyértelműen megjelennek például az írott sajtó hasábjain, a közösségimédia-oldalak alatti hozzászólásokban, a művészeti alkotások ábrázolásában és a közzétett kiadványok, könyvek szövegeiben is; s két, egymással teljesen szembenálló és minden mást kizáró *politikai vélemény* partjaira sodorják az embereket az olyan sarkalatos témákban, mint a

² A nyugati kulturális polarizáció törésvonalairól egy többretű kutatás folyamatban van. Az itt leírt, példaként hozott törésvonalak a nyugati online fősodratú médiából gyűjtött adatok kódolt eredményei, és magasabb kategóriákat képviselnek. Számos altéma található bennük, sokszor átfedéssel a kategóriák közt, amelyek tehát nem kizárólagosak.

népesedés (globális túlnépesedés kontra nyugati demográfiai tél), a bevándorlás (hasznai-kezelése, menekültek és gazdasági bevándorlók), a multikultúra (a fajok, az etnikumok együttélése, a rasszizmus), a nemek (a biológiai és társadalmi nemek, a nemi szerepek, a szexuális orientációk), a vallás (főként a kereszténység, az iszlám és az ateizmus kapcsán), a nemzetközi kapcsolatok-háborúk (például jelenleg Ukrajna-Oroszország vagy Izrael-Palesztina vonatkozásában), a környezet (klímaváltozás és környezetvédelem, beleértve az állatvédelmet) vagy az éppen uralkodó s azt kihívó kor-szemlelemek, filozófiák, mozgalmak. Ezek a témák – vagy ha úgy tetszik, törésvonalak – szorosan összefüggenek egymással, és valamennyi, az értékítéletet megkövetelő kérdésre kiterjednek. Így jelenik meg például a nemek és a vallás keresztmetszetében az abortusz kérdése.

Bár törésvonalak mindig voltak, a napjainkban látható kulturális polarizáció az erkölcsi, társadalmi, vallási kérdésekben való megosztottságon túlmutat, hiszen a legtöbb politikai döntést értékalapúvá teszi, így elmondható, hogy *a vélemények szélsőségei felé tolódásának, az értékek ketté válásának folyamatát ma a politika diktálja.* A politikai pártok ma jobban megosztottak a törésvonalak mentén, s „egyre inkább képviselik a már meglévő értékalapú klasztereket” (Desmet – Ortuño-Ortín – Wacziarg 2024).³ Ennek következtében a társadalom kullog a politika után, s *a kulturális polarizáció gyakorlatilag a politikai polarizáció törésvonalai mentén alakul ki.* Ez a politikai polarizáció leginkább a „liberálisok kontra konzervatívok” oldalakra való szakadást mutatja a nyugati társadalmakban, de akár az „elit vagy neomarxisták kontra populisták” szembenállással is modellezhető, és egyik esetben sem tűr meg köztes álláspontot.⁴ Sőt, miközben a politikai erőtér magáévá

³ Kiegészítésként lásd a szerzők ezt megelőző vizsgálódásait a kultúrára vonatkozásában: Desmet, Ortuño-Ortín és Wacziarg (2017), Desmet és Wacziarg (2021).

⁴ Ezen szembenálló oldalak könnyen azonosíthatók például a (fősodratú és a közösségi) médiából, a politikai programokból vagy a megjelent kiadványokból, könyvekből. A politikai programokban tálat „liberálisok kontra konzervatívok” megkülönböztetésre rengeteg példát lehet hozni, hogy két különlegességet említsünk az Egyesült Államok vonatkozásában (ahol a „demokraták kontra republikánusok” egy történelmi jelentőségű szembenállás): American Conservative Union (2019), mely Ronald Reagan CPAC-en elhangzott beszédeit gyűjti össze egy csokorba; Ron DeSantis (2023), melyben a szerző többnyire a floridai kormányzóként megválasztott politikai programjának megvalósulását mutatja be. Továbbá, például az „elit kontra populisták”-ra a Heil – Petri (2023) által szerkesztett kötetben, a „neomarxisták kontra populisták”-ra pedig a Scalea (2019) által írt könyvben van explicit utalás.

tesz egyfajta „aki nincs velünk, az ellenünk van” jellegű beállítódást, addig a média – mely médiumonként más-más, de ugyancsak egyre polarizálódó véleményt vagy érdeket képvisel – az övével nem megegyező véleményeket számos esetben cenzúrázza vagy megbélyegzéssel sújtja⁵, és így a szélsőséges gondolatok (és indulatok) felé sodorja az egyéneket, s végső soron a társadalmat. E folyamat dinamikája részben az elérhető információmennyiségtől függ, ami az internet következtében jelentősen megnövekedett, s így a polarizáció felgyorsult. Ebben a politikának (és médiának) való kitettségben a társadalmi bizonytalanság és bizalmatlanság nő, különösképpen a különböző osztályok vagy etnikumok, vagy nemzetek tagjai közt.

Ekképpen a posztmodernnek tekintett korunkban⁶ uralkodó neomarxizmus, felmenője, a marxizmus nyomán ma kevésbé a hagyományos társadalmi osztályok, mint inkább a különböző etnikumok vagy nemzetek közti határvonalat mosná el a egyenlőség eszméje megvalósításának céljából, az elnyomók és az elnyomottak csoportjainak azonosítása által (Scianca 2016), így többek közt támogatja a határok nélküliséget és a bevándorlást, s a szolidaritás és a multikulturalizmus elsőbbségét hirdeti; míg a kihívó korszellem, a populizmus a hagyományos (hazai és nemzetközi) politikai és gazdasági elitet állítja szembe a néppel (és a nemzettel) és annak (például népszavazáson, választáson kinyilvánított) akaratával, amelyet (liberális vagy illiberális) demokrácia útján képviselni hivatott, így a határok és a bevándorlás lezárását-ellenőrzését támogatja, s a nemzeti érdek és kultúra elsőbbségét hirdeti (Heil – Petri 2023).

Ezek *Az idegen kultúra eljövetele*, azaz a bevándorlás törésvonalában rögzült azon szembenálló álláspontok, melyekkel kapcsolatban a jelen számunk recenziósorozatában, és az ahhoz készült interjúban, szándékunk dilemmák elé állítani a kedves olvasókat. Ehhez kezdésnek egy megosztó könyvet választottunk: Jean Raspail elsőként 1973-ban közzétett kötetét, mely Szentek tábora címmel jelent meg hazánkban, s melyet egyesek fajgyűlölő, mások profetikus műnek tartanak. Azon túl, hogy elgondolkozunk ezen vélemények helytállóságán, felmerülhet bennünk még számos kérdés, mint például: vajon a „tényezője-e (vagy tényezője kell-e, hogy legyen) a bevándorlásnak és kezelésének a lelkiismeret-történelmi büntudat vagy az ösztön?”; a 2007-es francia alkotmány 1-es cikkelye

tekintetében, „vajon mennyire hitelesek a franciaországi [bevándorlási] adatok, és mennyire engedik következtetések levonását?”; „vajon milyen hatással van a társadalmi-kulturális kohézióra és diskurzusra az egyes irodalmi művek politizáltsága?” Majd a második kötet, Daniele Scalea (2019) *Migráció – A populisták igaza* recenziója nyomán megfogalmazódhatnak bennünk dilemmák a „bevándorlaspárti” kontra „bevándorlásellenes” és a „szolidaritás” kontra „önzés” dichotómiákról, ezek lehetséges határaitól és felsőbbrendűségéről a másik felett; de arról is, hogy ha e mű valóban egy korábbi, statisztikai adatokat feldolgozó kutatáson alapul, mellyel a szerző szándéka a bevándorlási kérdés leegyszerűsítésének elkerülése volt, akkor vajon miért nevezi a „populisták igaza”-nak? A szerzővel készített interjú pedig arra keresi a választ, hogy Scalea „miben látja a megoldást a napjainkban tapasztalt nagymértékű, Európát és benne Olaszországot érintő bevándorlásra?”, hogy „miként tekint a »klímaemnekültek vagy –bevándorlók« koncepciójára a helyzet kezelésében?”, s hogy „szerinte vajon Machiavelli milyen tanácsot adna »Olaszország uralkodó fejedelmének« a bevándorlás kapcsán?”. A harmadik könyv, Grégor Puppinc (2020) *Lelkiismeret és emberi jogok szemléje* erkölcsi mederbe tereli a bevándorlás kezelését, rávilágít a lelkiismeret mibenlétére, szerepére és megítélésére jogi és társadalmi szempontból.

Főként – de nem kizárólagosan – ezekkel a dilemmákkal kívánjuk elindítani az érdemi párbeszédet, azaz feloldani a bevándorlás törésvonalában kialakult, szélsőséges álláspontokra és megosztó értékekre redukált, politikai-kulturális polarizáció nyomában kiobbant társadalmi vitát a jelen számban megjelent könyvszemléink révén.

A teljes számhoz, benne a tanulmányainkhoz, a reflektálásainkhoz, a szemléinkhez és ezeken túl, a kötetekhez is jó olvasást kívánunk!

Tisztelettel,

Almadi Sejla

Felhasznált irodalom

Altamura, Lidia – Vargas, Cristina – Salmerón, Ladislao 2023 Do New Forms of Reading Pay Off? A Meta-Analysis on the Relationship Between Leisure Digital Reading Habits and Text Comprehension. *Review of Educational Research*, 0(0). <https://doi.org/10.3102/00346543231216463>

⁵ A média cenzúrázásáról, azaz az eltörlés kultúrájáról például lásd: Schuler (2023).

⁶ A posztmodern és modern összehasonításáról lásd például Peeters (2012).

- American Conservative Union 2019 *Reagan at CPAC*. Regnery Publishing.
- Daniele Scalea 2019 *Immigrazione. Le ragioni dei populisti*. Historica Edizioni.
- Desmet, Klaus – Ortuño-Ortín, Ignacio – Wacziarg, Romain 2017 Culture, Ethnicity, and Diversity. *American Economic Review*, 107(9), 2479-2513.
- Desmet, Klaus – Wacziarg, Romain 2021 The Cultural Divide. *The Economic Journal*, 131(637), 2058–2088.
- Desmet, Klaus – Ortuño-Ortín, Ignacio – Wacziarg, Romain 2024. május Latent Polarization. *UCLA Anderson School of Management*. https://www.anderson.ucla.edu/faculty_pages/romain.wacziarg/downloads/2024_partitions.pdf
- Heil Kristóf Mihány – Petri Bernadett szerk. 2023 *A népszerűség átká*. Budapest, Alapjogokért Központ.
- Peeters, Marguerite A. 2012 *The globalization of the Western cultural revolution. Key concepts, operational mechanisms*. En Route Books & Media.
- Ron DeSantis 2023 *The courage to be free. The Florida Blueprint*. New York, HarperCollins Publishers.
- Scianca, Adriano 2016 *L'identità sacra. Dei, popoli e luoghi al tempo della Grande Sostituzione*. Milano: Aga.
- Schuler, Ralf 2023 *Generation Gleichschritt: Wie das Mitlaufen zum Volkssport wurde*. Basel: Fontis AG.